

Τόν περασμένο Φεβρουάριο ὁ ψυχίατρος τοῦ Λένινγκραντ Ν. Καμπάνοφ παραδέχθηκε σέ συνέντευξη Τύπου ὅτι ἔστειλε στό ψυχιατρεῖο ἄτομα ἐπειδή διάβαζαν ἔργα τοῦ Μπουλγκάκοφ καί τοῦ Πάστερνακ.¹⁴

Πληροφορίες γιά ἐγκλεισμό διαφωνούντων σέ ψυχιατεῖα δημοσιεύονταν συχνά στό δυτικό τύπο. Πολλοί δέν θέλαμε νά τίς πιστέψουμε. Ἐλπίζαμε πώς ἦταν ψευδεῖς. Σήμερα ἔρχονται οἱ ἴδιοι οἱ Σοβιετικοί νά ὁμολογήσουν καί αὐτό τό ἐγκλημα τῆς ἀποκτηνωμένης νομενκλατούρας, πού δέ δίσταζε μπροστά σέ τίποτα, προκειμένου νά διατηρήσει τή λίθινη ἀκινησία τῆς κοινωνίας καί τά δικά της προνόμια. Ἔτσι τό κατάπιαμε καί αὐτό!

Ὅποιος ἔχει ἄλλη γνώμη, εἶναι ψυχοπαθής! Εἶναι ἡ ἀκραία κατάληξη τοῦ παραλογοῦ, τῆς ὑποκρισίας καί τῆς ἀτιμίας ἑνός κόσμου ἐνσωματωμένου σ' ἕναν αὐτονομημένο μηχανισμό πού δούλευε πλέον μέ τή δική του δυναμική. Ὁ γενικευμένος φόβος, ἡ ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης, ἡ καχυποψία, ἡ ἔλλειψη γνώμης, ἡ δειλία, ἡ ἀνοχή τοῦ ἐγκλήματος καί ἡ συμμετοχή στό ἐγκλημα, ὁ παραλογισμός: ἦταν οἱ καταστάσεις γεννημένες ἀπό τοὺς αὐτονομημένους μηχανισμούς πού εἶχαν ἐπιβληθεῖ στήν κοινωνία καί πού εἶχαν καταργήσει τή δημοκρατία τόσο στήν κοινωνία ὅσο καί στό ἐσωτερικό τους. Τό κράτος καί τό κόμμα εἶχαν σταδιακά μεταβληθεῖ σέ ἀπροσπέλαστες, ἀήττητες, περίπου ὑπερφυσικές ὀντότητες. Τίς παλαιές θρησκείες ἔτεινε νά τίς ἀντικαταστήσει ἡ θρησκεία τοῦ Κόμματος καί τοῦ Κράτους.

Τό κόμμα καί τό κράτος, ἀναγκαῖα κακὰ γιά τοὺς κλασικούς τοῦ μαρξισμοῦ, ἀπόχτησαν βαθμιαία τίς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ τῶν ταξικῶν κοινωνιῶν: πανταχοῦ-παρουσία, παντογνωσία, ἀπροσπέλαστο, ἀήττητο. «Ὁ ἰκοδομοῦ μετσαρικό κράτος», προειδοποιούσε ἐναγώνια ὁ Λένιν λίγο πρὶν ἀπό τό θάνατό του. Τό τσαρικό Κράτος καί τό τσαρικό Ἱερατεῖο ξαναγεννήθηκαν στό ὄνομα τοῦ μαρξισμοῦ καί τοῦ σοσιαλισμοῦ. Καί ἡ θηριωδία τους δέν εἶχε νά ζηλέψει τίποτα ἀπό τή θηριωδία τῶν παλαιῶν Ἱερατείων.

5 Τό Νέο Ἱερατεῖο καί ὁ Σοσιαλιστικός Πολιτισμός

Ἔτσι, ἀντί γιά τόν ὀλόπλευρα ἀναπτυγμένο ἄνθρωπο, τόν πρωτοπόρο κομμουνιστή, τό ριζοσπάστη, τόν καινοτόμο, τόν ὅποιο εἶχε ὀραματιστεῖ ὁ Μάρξ, ἡ νέα ἱεραρχική

κοινωνία παρήγαγε τόν υπάλληλο, τό φοβισμένο καί πονηρό από τή μιά, καί από τήν ἄλλη τόν ἀριδίστα, τό φιλόδοξο, τόν ὑποτακτικό μπροστά στούς ἀνώτερους καί τόν ἀδίστακτο μπροστά στούς κατώτερους. Καί τό φαινόμενο εἶχε διεθνοποιηθεῖ. "Ὅπως παρατηρεῖ εἰρωνικά ὁ Γ. Γιάκοβλεφ, «δέ μπορούμε σήμερα νά δροῦμε ὅπως ὁ πολιτικός καθοδηγητής πού κυκλοφοροῦσε μέ ὀμπρέλα καί πού, ὅταν τόν ρωτοῦσαν γιατί, ἔδινε τήν ἀπάντηση: "Ἐπειδή βρέχει στή Μόσχα"»¹⁵. (Ὁ Γιάκοβλεφ μπορεῖ σήμερα νά εἰρωνεύεται. Πότε θά κάνει ὅμως τήν αὐτοκριτική του;)

Ὁ «καθοδηγητής» ἀνήκε στό νέο Ἰερατεῖο καί εἶχε ἀποκτήσει –ὅπως ἔχουμε σημειώσει– τίς ἀπαιτούμενες δεξιότητες: ταπεινοφροσύνη (=ὑποκρισία), ὑποταγή, πειθαρχία, σεμνότητα, δηλαδή πονηρία, ματαιοδοξία καί ἐγωισμό. Ἀκραία ἐκδήλωση τῆς ματαιοδοξίας καί κενότητας τῆς νέας ἱεραρχίας ἦταν τό πάθος γιά τά παράσημα! Κατά τήν Πράβδα, ὁ συμπαθής Μπρέζνιεφ εἶχε μεγάλη μανία γι' αὐτά τά τενεκέδια. Ἔτσι, ἀπένειμε στόν ἑαυτό του ἀκόμα καί τό παράσημο «Μετάλλιο τῆς Νίκης» τοῦ 2. Παγκοσμίου Πολέμου, πού δέν ἐδικαιοῦτο, γιά τό δῆθεν ρόλο του στή μάχη τῆς Μαλάγια-Ζεμλιά. Ὁ Μπρέζνιεφ, κατά τήν Πράβδα πάντοτε, εἶχε 6 παράσημα Λένιν, 2 τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπανάστασης, 3 Ἡρωα Σοσιαλιστικῆς Ἐργασίας, καί ἰδιοχείρως ἐπέδωσε στό γαμπρό του, τόν Γιούρι Τσορμπάνοφ, τό ἀνώτατο παράσημο τοῦ 2. Παγκοσμίου Πολέμου, ξεχνώντας προφανῶς ὅτι ὁ «ἥρωας» τήν ἐποχή τῆς χιτλερικής εἰσβολῆς ἦταν μόλις 5 χρόνων!¹⁶ Κατά τήν Πράβδα, ὀλόκληρο τό σύστημα ἀπονομῆς παράσημων στή Σοβιετική Ἐνωση χρειάζεται ριζική ἀναθεώρηση γιά νά μὴν τιμῶνται αὐτοί πού δέν τό ἀξίζουν¹⁷. Πάντως τά παράσημα θά διατηρηθοῦν – ἔκφραση καί τροφοδότες ματαιοδοξίας καί μικρονοϊκότητας.

Ἔτσι τράφηκε ὁ τερατώδης κρατικός μηχανισμός. Ὁ μηχανισμός τοῦ σοβιετικοῦ κράτους περιλαμβάνει σήμερα 18 ἑκατομμύρια στελεχῶν! Καί ὅπως τόνισε ὁ Γκορμπατσόφ σέ ὁμιλία του στό Οὐζμπεκιστάν, «τό διοικητικό σύστημα καί ἐκεῖνοι πού ὑποκλίνονται σ' αὐτό δέν παραδίδουν τίς θέσεις τους χωρίς μάχη. Ἡ νοσταλγία τῶν παλαιῶν χρόνων, ἡ νοσταλγία νά διοικοῦν, παραμένει»¹⁸. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς γραφειοκρατίας ἀντιδρᾷ στή διαδικασία τῆς ἀναδόμησης. Ἔτσι ἡ ριζοσπαστική τῆς πτέρυγα ἀναγκάζεται νά θυμηθεῖ –ἐπιτέλους– τό λαό: «Ἄν δέν προσελκύσουμε τό λαό στίς διαδικασίες, κανένας μηχανισμός δέν θά τά βγάλει πέρα. Ἐχουμε στό μηχανισμό αὐτό 17 ἑκατομμύρια. Ἐοδεύουμε γι' αὐτό 40 ἑκατομμύρια ρούβλια. Τά κατάφερε μέ τή διεύθυνση; Δέν τά κατάφερε. Διότι δέν εἶναι σωστό τό σύστημα διεύθυνσης τῆς οἰκονομίας καί τῆς κοινωνίας» (Γκορμπατσόφ)¹⁹.

Ὁ σοσιαλισμός, λέγαμε κάποτε, εἶναι ἡ νιότη τοῦ κόσμου. Καί πραγματικά! Στά πρῶτα χρόνια τῆς Ἐπανάστασης ὑπῆρξε μία πρωτοφανῆς ἀνθήση τῶν γραμ-

μάτων, τῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν στή Σοβιετική Ἐνωση: τῆς λογοτεχνίας, τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τῆς μουσικῆς, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ θεάτρου, τῆς κριτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καθώς καί τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἔκρηξη αὐτή ἦταν καρπός τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλά καί τῆς ἐλευθερίας, τοῦ διαλόγου, τῆς δημιουργικῆς σύγκρουσης.

Μετά ἦρθε ἡ «κανονικοποίηση». Ὅλα στά μέτρα τοῦ «σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ» καί τῆς μοναδικῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας, πού τήν καθόριζε ἡ πάνσοφη καθοδήγηση. Ὅσοι καλλιτέχνες δέν ὑποτάχθηκαν, ἢ δέν σιώπησαν, ἐξορίστηκαν, αὐτοκτόνησαν, ἐκτελέστηκαν ἢ αὐτοεξορίστηκαν. Ἀντίστοιχα «κανονικοποιήθηκε» καί ἡ ἀλήθεια τῆς φιλοσοφίας καί τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλά τό ὀρθόδοξο μάτι (καί τό ἀνελέητο χέρι) τῆς καθοδήγησης ἔφτασε μέχρι καί στίς φυσικές ἐπιστήμες, ἐξοντώνοντας μερικούς ἀπό τούς πιό σημαντικούς ἀστρονόμους (μέ ἀποτέλεσμα τήν πολύχρονη καθυστέρηση τῆς σοβιετικῆς ἀστρονομίας), καθορίζοντας τί εἶναι ὑλιστική φυσική, ὑλιστική βιολογία, κ.ο.κ.

Ὅπως γράφει ὁ Β. Ζαγκλάντιν, διευθυντής τῶν *Νέων Καιρῶν*, στό παρελθόν –καί πρόκειται ἀκριβῶς γιά μία ἀπό τίς μαῦρες σελίδες– «ὑπῆρξαν περιπτώσεις μιᾶς διατεταγμένης ἀλήθειας. Καί τό ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἀλήθειας, ἡ καθυστέρηση στήν ἐπιστήμη, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς ἱστορικῆς»²⁰. Συνέπειες: κατά τόν Γκορμπατσόφ, οἱ κοινωνικές ἐπιστήμες παρουσιάζουν καθυστέρηση 50 χρόνων. Ἡ ἱστορία, ὄχι μόνο εἶναι γεμάτη «λευκές σελίδες», ἀλλά καί πρέπει νά ξαναγραφτεῖ. Ἡ φιλοσοφία, ἀδιάφορη γιά τήν κοινωνία καί ἀνυπόληπτη ἀπό τήν κοινωνία, κατά τόν ἀρχισυντάκτη τῶν *Βαπρόσι-Φιλοσόφου*, δέν κατάφερε νά ἀσκήσει τήν κοινωνική λειτουργία της. Ξέπεσε στόν ἀκαδημαϊσμό καί δέν διαθέτει οὔτε ἓνα ἀξιόλογο ἐγχειρίδιο. Αὐτά, γιά νά μή μιλήσουμε γιά τήν ἐπίσημη τέχνη, τήν ἐπίσημη κριτική καί τήν ἐπίσημη ἐκπροσώπηση τῶν διαφόρων ἰδρυμάτων σέ διεθνή συνέδρια!

Ἀλλά ἡ «διατεταγμένη» ἀλήθεια ὀδηγεῖ στήν πρακτική τῆς διπλῆς ἀλήθειας. Αὐτό ἀφορᾷ κυρίως τήν κομματική ζωή, ἀλλά καί τούς δείκτες τῆς οἰκονομίας, τήν κοινωνική δραστηριότητα, τήν υγεία, τήν παιδεία κλπ. Ἄς πάρουμε τό παράδειγμα τῆς οἰκονομίας. Στήν Ὀλομέλεια τοῦ Ἰουνίου 1987 ὁ Γκορμπατσόφ τόνισε μεταξύ πολλῶν ἄλλων:

Ἄς πάρουμε τόν κρατικό προϋπολογισμό. Ἐξωτερικά ὅλα φαίνονταν καλά. Τά ἔσοδα καλύπτονταν ἀπό τά ἔσοδα. Πῶς ὅμως τό πετυχαίναμε αὐτό; Ὅχι αὐξάνοντας τήν ἀποδοτικότητα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἀλλά μέ ἄλλα μέσα, χωρίς οἰκονομικούς ἢ κοινωνικούς λόγους. Ἰδιαίτερα ἀρχίσαμε νά πουλᾶμε ἐκτεταμένα πετρέλαιο καί ἄλλους ἐνεργειακούς πόρους καί πρῶτες ὕλες στήν παγκόσμια ἀγορά.

Ποιός αποφάσιζε λοιπόν για την οικονομία και την ανάπτυξη; Ρωτήθηκαν ποτέ οι εργαζόμενοι; Ποιές σκοπιμότητες και ποιά συμφέροντα οδήγησαν στην υπονόμευση του μέλλοντος της Σ.Ε. εξαιτίας της κατασπατάλησης των φυσικών της πόρων; Αντίστοιχα μαθαίναμε, από τους ἐγχώριους προπαγανδιστές του πραγματωμένου παραδείσου, για τὰ θαύματα στή παιδεία και στήν ὑγεία, για μία χώρα γεμάτη θέατρα, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες κλπ. κλπ. Ὡστόσο σήμερα μαθαίνουμε ὅτι ἡ παιδική θνησιμότητα στή Σ.Ε. εἶναι ἀπό τίς μεγαλύτερες στίς ἀναπτυγμένες χώρες, για τίς τρομερές ἐλλείψεις σέ θέατρα, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες κλπ. κλπ. Καί προπαγανδιστικά, βλέπουμε τήν ἀναγέννηση τοῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ καί τοῦ ἐθνικισμοῦ, πού μαρτυροῦν τήν πολιτισμική καθυστέρηση ὁλόκληρων περιοχῶν καί λαῶν.

Διπλή ἀλήθεια στό ὄνομα τοῦ σοσιαλισμοῦ! Ἀλλά ὁ σοσιαλισμός δέν οἰκοδομεῖται μέ δύο ἀλήθειες: μία για τήν καθοδήγηση καί μία, πλαστή, για τό λαό. Τώρα, στήν περίοδο τῆς διαφάνειας, ὁ Ζαγκλάντιν ὑπόσχεται:

Δέν ἔχουμε, οὔτε θά ἔχουμε, δύο ἀλήθειες, μία για μᾶς τούς ἴδιους καί μίαν ἄλλη για τούς ξένους φίλους μας. Γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι μία καί μόνη. Πόσο ὑποφέραμε στό παρελθόν (καί ὑποφέρουμε ἀκόμη) ἀπό τίς ἀπόπειρες νά ἔχουμε δύο, ἀκόμα καί τρεῖς ἀλήθειες.²¹

Δύο ἀλήθειες, ὄχι μόνο για τούς ξένους, ἀλλά προπαντός για τό λαό.

Κρίσιμη για τό ἴδιο τό μέλλον τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ἡ ἀποκατάσταση τῆς ιστορικής ἀλήθειας για τήν πορεία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Προϋπόθεση: ν' ἀνοίξουν τὰ ἀρχεῖα, νά δημοσιευτοῦν τὰ ἔργα τῶν ἐκτελεσμένων πρωταγωνιστῶν τῆς Ἐπανάστασης, νά ἀφεθοῦν οἱ ἱστορικοί νά ἐρευνήσουν για τήν ἀλήθεια, ἀντί νά τούς ἐπιβάλλεται νά στηρίξουν μία προκατασκευασμένη ἄποψη. Ὅπως λέει ὁ ἱστορικός Γ. Ἀφανάσιεφ, «τά ἔργα τοῦ Τρότσκι, καί μάλιστα τά ἔργα τοῦ Στάλιν καί τοῦ Χρουτσόφ, πρέπει νά δημοσιευτοῦν καί νά εἶναι προσιτά σέ ὄλους, σέ δασκάλους, σέ μαθητές καί σέ πολίτες. Εἶναι πολύ παράξενο ὅτι καθηγητές καί δάσκαλοι προσπαθοῦσαν νά κάνουν κριτική στόν Τρότσκι, τή στιγμή πού δέν ἔχουν διαβάσει οὔτε μία λέξη πού ἔγραψε. Τό ἴδιο ἰσχύει καί για τόν Μπουχάριν, τόν Κάμενεφ καί τόν Ζινόβιεφ». Καί ὁ Α. Τσακόφσκι (μέλος τοῦ Κ.Ε. τοῦ ΚΚΣΕ, ἀρχισυντάκτης τῆς Λιτερατούραγια-Γκαζέτα) θά συμπληρώσει για τή λογοτεχνία: «Αὐτό πού θέλουμε εἶναι νά γίνει προσιτό στό λαό καί στή νεολαία ὁλόκληρο τό σῶμα τῆς σοβιετικῆς λογοτεχνίας, χωρίς κενά καί χωρίς στεγανά».²² Τοῦτο σημαίνει: καί τά ἔργα αὐτῶν πού ἐπί χρόνια ἐκλιπαροῦσαν τούς ἐκδότες χωρίς ποτέ τά ἔργα τους νά δημοσιευτοῦν, καί αὐτῶν πού ἐξορίστηκαν, πού ἀπολύθηκαν ἀπό τή δουλειά τους, πού ἐκτελέστηκαν, πού κλείστηκαν στό ψυχιατεῖο, πού ἔζησαν στή φτώχεια, στό φόβο καί στήν ἀφάνεια. Σημαίνει ἀκόμα:

κατάργηση τῆς λογοκρισίας, καί τῶν μέτριων καί ἀποτυχημένων, πού ὡς λογοκριτές ἀποφάσιζαν γιά τό τί εἶναι καλό καί τί εἶναι κακό γιά τό σοβιετικό λαό, τόν ὁποῖο, καθότι νήπιο, ἔπρεπε νά διαπαιδαγωγήσουν!

Ἀλλά ἡ ἀδιαφάνεια καί τό ἐπίσημο ψεῦδος, τό ἀνεξέλεγκτο τῶν μηχανισμῶν, δέν ὀδήγησαν μόνο στή διχοτόμηση τῆς κοινωνίας, στήν ἀποξένωση καί, ὀριακά, στήν κρίση. Ταυτόχρονα, ἀνοιξαν τό δρόμο γιά τά προνόμια, τόν παράνομο πλουτισμό καί τή διαφθορά.

Ὁ Λένιν, ἀναλύοντας τό φαινόμενο τοῦ Κράτους ὡς ὄργανο γιά τήν ἐκμετάλλευση τῆς καταπιεζόμενης τάξης, ἔθεσε τό πρόβλημα τῆς προνομιακῆς κατάστασης τῶν ὑπαλλήλων καί τό ἐρώτημα: τί εἶναι αὐτό πού τοποθετεῖ πάνω ἀπό τήν κοινωνία; Αναφερόμενος στή συνέχεια στήν ἀνάλυση τῆς ἐμπειρίας τῆς Κομούνας ἀπό τόν Μάρξ, ἔγραφε, σέ σχέση μέ τούς ὑπαλλήλους τοῦ ἐργατικοῦ κράτους:

Κατάργηση ὅλων τῶν ἐξόδων παραστάσεων, ὅλων τῶν χρηματικῶν προνομίων πού συνδέονται μέ τό σῶμα τῶν κρατικῶν λειτουργῶν, περιορισμό τῆς ἀποζημίωσης ὅλων τῶν ὑπαλλήλων στό ἐπίπεδο τοῦ «ἐργατικοῦ μισθοῦ». Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐμφανίζεται ἀνάγλυφα ἡ στροφή πού πραγματοποιεῖται ἀπό τήν ἀστική στήν προλεταριακή δημοκρατία.²³

Ἐνοχλητικός πού εἶναι αὐτός ὁ Λένιν! Γιατί στόν «ὑπαρκτό σοσιαλισμό» ἔγινε ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Καί δέν πρόκειται μόνο γιά τό ὕψος τῶν μισθῶν, ἀλλά προπαντός γιά ἀποζημιώσεις, παραστάσεις, αὐτοκίνητα, σπίτια, ντάτσες, εἰδικά καταστήματα, σοφέρ, ράφτες, ὑπηρέτες, φρουρούς, κηπουρούς, γκαρσόνια, παλλακίδες καί ὅλα ὅσα σοφίστηκε ἡ ἀνεξέλεγκτη γραφειοκρατία «γιά τό καλό τοῦ λαοῦ» καί στό ὄνομα τοῦ λαοῦ! Τά προνόμια αὐτά συνιστοῦν τήν οἰκονομική βάση τῆς συνοχῆς τοῦ νέου προνομιούχου στρώματος.

6 Αὐτονόμηση, Ἀνεξέλεγκτο καί Διαφθορά

Ὅσοποσο τό ἀνεξέλεγκτο, ἄρα ἡ δυνατότητα γιά οἰκονομικά καί κοινωνικά προνόμια, ἦταν ὁ προθάλαμος τῆς διαφθορᾶς. Τῆς διαφθορᾶς στελεχῶν καί, ἀντανακλαστικά, ἑνός μέρους τοῦ λαοῦ. Ἀναφερόμενος σέ ὁμιλίες τοῦ Γκορμπατσόφ, ὁ Γ. Γιάκοβλεφ γράφει σχετικά:

Πολλές φορές είχε πει ο ίδιος ο Γκορμπατσόφ ότι στην αρχή του δρόμου δεν μπορούσε να φανταστεί ως ποιο σημείο υπήρχε διαφθορά, ως ποιο επίπεδο είχε φτάσει ή γραφειοκρατία και σε ποιο επίπεδο θα φτάσει ή αντίστασή της στη νέα κοινωνία.²⁴

Και πρώτα στο πεδίο της οικονομίας. Οι στρεβλές οικονομικές σχέσεις, ή σπάνις αγαθών, ή ύπαρξη μεγάλων εισοδηματικών διαφορών κλπ. είχαν σά συνέπεια την άνοση της παραοικονομίας. Έτσι αποδείχτηκε ότι και αυτό το «άνθος του κακού» δεν αποτελεί προνόμιο του κεφαλαιοκρατικού ανθρώπου. Κατά την Τατιάνα Κοριάγκιν, «οί έλλείψεις και ή κακή ποιότητα των διαθέσιμων υπηρεσιών στην επίσημη αγορά ώθησαν τους Σοβιετικούς να απευθύνονται όλο και περισσότερο, τά τελευταία χρόνια, στά παράλληλα κυκλώματα, στή «μαύρη»».

Ποιοί όμως μπορούσαν να αγοράζουν από τή «μαύρη»; Κατά τή σοβιετική οικονομολόγο, μέλος τής Έπιτροπής Σχεδιασμού, ό συνολικός κύκλος «εργασιών» τής παραοικονομίας φτάνει τό άπίστευτο ποσόν των 145 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Έτσι εμφανίστηκε και δεύτερο, ζηλευτό «άνθος του κακού»: ό Σοβιετικός έκατομμυριούχος. «Υπάρχουν σήμερα», συνεχίζει ή Κοριάγκιν, «πολλές χιλιάδες παράνομοι έκατομμυριούχοι στή Σοβιετική Ένωση, πλάι στους επίσημους έκατομμυριούχους πού ουσιαστικά είναι διάσημοι έφευρέτες, συγγραφείς και καλλιτέχνες»²⁵. Ο καθένας ανάλογα μέ τή δουλειά του! Καί μέ τή νομιμοποίηση τής ιδιωτικής κατοχής μέσων παραγωγής και γενικά τής ατομικής ή «συνεταιριστικής επιχείρησης», οί έντιμοι έκατομμυριούχοι τής μαφίας θά απότελέσουν τόν πυρήνα τής νόμιμης πλέον αστικής τάξης στή Σ.Ε. Άλλά ή παραοικονομία δημιουργεί τά δικά της κυκλώματα, τους δικούς τους «νόμους» και τή δική της ήθική. Άς ακούσουμε σχετικά τόν οικονομολόγο Β. Γιαροσέκο:

‘Η παραοικονομία έχει τους δικούς τους άγραφους νόμους, οί όποιοι, άς σημειωθεί, τηρούνται πιό αυστηρά από τά άρθρα του Ποινικού Κώδικα. Είναι πλατιά διαδεδομένη ή αλληλοβοήθεια, ή «ασφάλιση» για κείνους πού εκτίουν τήν ποινή τους και ή αλληλοκάλυψη. Άκόμα και ή γλώσσα δυσκολεύεται νά τό πει: υπάρχουν παραϋπηρεσίες τήρησης... του νόμου, αρχίζοντας από τους σωματοφύλακες και τελειώνοντας μέ τους πληρωμένους δολοφόνους. Ένα όλόκληρο Θέατρο Σκιών. Έγώ θά τό έλεγα «κράτος έν κράτει» [...]. Άν παταχθεί ή παραοικονομία και δημευτούν τά άμύθητα υπερέκρητα, θά ήταν δυνατό νά αναβαθμιστεί τό βιωτικό επίπεδο 100 έκατομμυρίων Σοβιετικών πού απαιτούν σήμερα άμεση επιδότηση.²⁶

‘Η προηγούμενη εικόνα είναι πιστό αντίγραφο, σε «σοσιαλιστική» έκδοση, τής άμερικανικής μαφίας. Άλλά πώς έγινε δυνατό στά πλαίσια του «σοσιαλισμού» νά αναπτυχθεί ένας τέτοιος τερατώδης μηχανισμός, μέ τά άμύθητα πλούτη πού επι-

σημαίνει ὁ Γιαροσέκο; Μά φυσικά, ὅπως παντοῦ, χάρι στή συνεργασία τοῦ ὀργανωμένου ἐγκλήματος μέ τόν κρατικό καί τόν κομματικό μηχανισμό, τῶν ἰδιωτῶν ἀπατεῶνων καί ἐγκληματιῶν μέ τούς ἐπίσημους, μέ τήν προστασία τῆς Μαφίας ἀπό τό Κράτος.

Ἴδού ἡ ἀποψη τοῦ Σοβιετικοῦ ἀνακριτῆ Τ. Γκντλιάν:

Ἐπάρχει ἄμεση ἀνάγκη γιά τή δημιουργία ἑνός νέου μηχανισμοῦ καταπολέμησης τοῦ ὀργανωμένου ἐγκλήματος, ἂν θέλουμε νά προστατεύσουμε τήν κοινωνία μας ἀπό τήν παρατέρα ἀποσύνθεση, ἀπό τήν ἀλλοίωση τῶν ἰδιων τῶν θεμελίων τοῦ κράτους μας.

Τό σύστημα τῆς δωροδοκίας καί τῆς διαφθορᾶς ἔχει ἀποκαλυφθεῖ στό Οὐζμπεκιστάν, στό Καζαχστάν, στό Ταντζικιστάν, στήν Τουρκμενία, στίς τρεῖς Δημοκρατίες τῆς Ὑπερκουκασίας, στή Μολδαβία, στήν περιοχή τοῦ Κρασνοντάρ, στήν Οὐκρανία καί στή Μόσχα. Ἡ διαφθορά στό Οὐζμπεκιστάν ξεκινοῦσε ἀπό τά πάνω –ἀπό τόν πρῶτο γραμματέα Ρασίντοφ– μέχρι τά κάτω – τόν πρόεδρο τοῦ Κολχόζ.

Ποίος τό ἐπέτρεπε νά λειτουργεῖ χωρίς ἐμπόδια; Ποίος δυό δεκαετίες κάλυπτε βαρύτερα ἐγκλήματα, ἐφαρμόζοντας ἀντικομματική, ἀντικρατική πολιτική; Με βάση τά συγκεκριμένα στοιχεῖα, ἀπαντοῦμε σέ χιλιάδες Σοβιετικούς πολίτες πού καθημερινά μᾶς θέτουν τό ἐρώτημα αὐτό:

Χωρίς τήν προστασία ἀπό τό Κέντρο, αὐτό ἦταν ἀδύνατο. Ἐμεῖς οἱ ἀνακριτές δηλώνουμε υπεύθυνα: Ὁ κύριος προστάτης τοῦ Ρασίντοφ ἦταν ὁ πρῶην ἡγέτης τοῦ Κόμματος Λ. Μπρέζνιεφ. Θά χρειαστοῦν ἀκόμα ἀρκετά χρόνια γιά τό ξερίζωμα τοῦ «μπρεζνιεφισμού».²⁷

Ἐνότητα Κόμματος, Κράτους καί Μαφίας, ὑπό τίς εὐλογίες τοῦ Ἀρχιερέως Λεονίντ Μπρέζνιεφ! Καί φυσικά στή βάση τοῦ «ἀμοιβαίου συμφέροντος»: σύμφωνα μέ τή μαρτυρία δύο εἰσαγγελέων τοῦ Οὐζμπεκιστάν, «γιά νά πάρει κανεῖς κάποια συγκεκριμένη θέση, ἦταν ὑποχρεωμένος νά πληρώσει πρῶτα τό ἀνάλογο ποσόν. Γιά νά μή διωχτεῖ, ἔπρεπε πάλι νά πληρώσει»²⁸. Μιλᾶμε γιά τό Σικάγο;

Ἔτσι λοιπόν πλούτιζε ἡ μαφία, καί, στό ὄνομα τοῦ σοσιαλισμοῦ, πλούτιζαν καί κομματικά καί κυβερνητικά στελέχη. Ἐμεῖς ἔχουμε καπιταλισμό καί τήν Ἐκάλη, τό Σούνιο καί τά νησιά μας. Ἐκεῖ ἔχουν σοσιαλισμό. Ἀλλά γιά νά μήν ὑστερήσει ὁ σοσιαλισμός ἀπό τόν καπιταλισμό, ἔπρεπε καί ἐκεῖ νά φτιάξουν τήν «Ἐκάλη» τους. Σέ ἀνταπόκριση ἀπό τή Μόσχα διαβάζουμε:

Ἐκατοντάδες κυβερνητικά κτήρια καί «ντάτσες» [ἐπαύλεις] πού ἀνήκουν σέ στελέχη τοῦ κόμματος θά μετατραποῦν σέ νοσοκομεῖα παιδίων στή Σοβιετική Ἐνωση, δήλωσε ἀνώτατος ὑγειονομικός ἀξιωματοῦχος. Ὁ Ἀλεξ. Μισκβίτσοφ, ὑφυπουργός Ὑγείας, δήλωσε ὅτι, μόνο στό Οὐζμπεκιστάν, 400 κυβερνητικά κτήρια καί ἄλλα πού ἀνήκουν σέ μέλη τοῦ κόμματος ἐκκενώθηκαν καί μετατρέπονται σέ νοσοκομεῖα γιά παιδιά. Οἱ

ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ, ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΟ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

«ντάτσες» και τὰ ανάκτορα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος στό Οὐζμπεκιστάν, τοῦ Σράζ Ρασίντοβιτς Ρασίντοφ, ἤδη παραδόθηκαν στό Κράτος. Ὅρισμένα κτήρια, πού θεωροῦνται παράνομα, ὅπως ἡ βίλα τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Οὐζμπεκιστάν, κατασχέθηκαν. Τά κτήρια αὐτά μετατράπηκαν σέ 162 νοσοκομεῖα μέ δυνατότητα 3.995 κλινῶν»²⁹.

Ὅμορφος κόσμος! Καί ἔπρεπε γι' αὐτό νά προστατευτεῖ μέ ὅλα τά μέσα! Ὁ Ἄ. Μασλένικοφ, μέλος τῆς Ἀρχισυνταξίας τῆς Πράβδα, γράφει σχετικά:

Θά ἔχετε ἀσφαλῶς ἀκούσει γιά τό σκάνδαλο μέ τό βαμβάκι στό Οὐζμπεκιστάν, ὅπου ἡ διαφθορά πῆρε μεγάλες διαστάσεις, τόσο σέ κρατικό, ὅσο καί σέ κομματικό ἐπίπεδο. Ἐκεῖ ἡ προσπάθειά μας νά τινάξουμε στόν ἀέρα αὐτό τό στρώμα τῆς γραφειοκρατίας καί τῆς διαφθορᾶς ἦταν, ὄχι μόνο δύσκολη, ἀλλά καί πολύ ἐπικίνδυνη.³⁰

Πόσο πολύ ἐπικίνδυνη ἦταν λοιπόν ἡ ἀπόπειρα γιά νά «τιναχτεῖ στόν ἀέρα» ἡ μαφία; Ἄς δοῦμε πῶς ἔγιναν τά πράγματα σέ ἓνα ἄλλο παράδεισο τοῦ σοσιαλισμοῦ, καί φυσικά στό ὄνομα τοῦ λαοῦ: στό Ἀζερμπαϊτζάν. Σέ ἀνταπόκρισή της ἀπό αὐτή τή Δημοκρατία, ἡ *Λιτερατούρναγια-Γκαζέτα*

καταγγέλλει τόν πρῶτον ἡγέτη τῆς Δημοκρατίας αὐτῆς Γκαϊνταρ Ἀλίεφ, μέχρι πέρυσι μέλος τοῦ Π.Γ., γιά ἀπάτη σχετικά μέ τήν πραγματική κατάσταση στήν οἰκονομία, γιά διώξεις ἐναντία σέ κείνους πού ἐπεδίωκαν νά ποῦν τήν ἀλήθεια. Ἐνας ἀπ' αὐτούς πού κυνηγήθηκαν ἦταν ὁ πρῶτος Εἰσαγγελέας τῆς Δημοκρατίας Γκ. Μολέντοφ, ὁ ὁποῖος ἀγωνίστηκε θαρραλέα ἐναντία στίς ἀτασθαλίες, προκαλώντας τή δυσαρέσκεια τοῦ Ἀλίεφ, πού τόν ἔδιωξε ἀπό τή δουλειά του καί ἀπό τό κόμμα, ἐνῶ κινδύνευσε νά καταδικαστεῖ σέ φυλάκιση.

Σέ μία ἄλλη περίπτωση, ὁ Ἀλίεφ παρενέβη στή Γενική Εἰσαγγελία μέ ἀποτέλεσμα νά ἀνακληθεῖ ἔνσταση κατά τῆς ἀπόφασης πού καταδίκασε σέ θάνατο μέ πλαιστά ἀποδεικτικά στοιχεῖα τόν προϊστάμενο ἀνακριτή τῆς εἰσαγγελίας τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, Μπαμπάεφ, ὁ ὁποῖος καί ἐκτελέστηκε.

Ὡστε ὁ Πρῶτος Γραμματέας μπορούσε νά παρέμβει στή δικαιοσύνη. Κανείς δικαστικός λειτουργός δέν τόλμησε νά ἀντισταθεῖ. Καί ἡ ἔφεση (ἔνσταση γράφει ὁ μεταφραστής) δέ συζητήθηκε. Καί ὁ θαρραλέος εἰσαγγελέας ἐκτελέστηκε! Τά αἰσχρότερα χαλκεῖα τοῦ ἀντικομμουνισμοῦ δέν θά μπορούσαν νά στήσουν σέ παλαιότερες ἐποχές αὐτό τό σκηνικό τῆς φρίκης.

Ποῖός ἦταν λοιπόν αὐτός ὁ Ἀλίεφ, πού ὡς μέλος τοῦ Π.Γ. ἐκτελοῦσε ὅποιον ἔμπαινε στά πόδια του; Ἡ ἔφημερίδα συνεχίζει:

Κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου [ὁ Ἀλίεφ] παράτησε τίς σπουδές του στό Πανεπιστήμιο τοῦ Μπακού, ἔφυγε στήν ἰδιαίτερή του πατρίδα, τό Ναχιστεβάν, ὅπου ἐφοδιάστηκε μέ χαρτί ὅτι πάσχει ἀπό βαριάς μορφῆς φυματίωση καί ἔτσι ἀπαλλάχτηκε ἀπό

τό στρατό. Έτσι ξεκίνησε την καριέρα του, σαν κλητήρας στα αρχεία της Κρατικής Ασφάλειας, και αναρριχήθηκε μέχρι τα ανώτατα κλιμάκια. (Υπήρξε πρόεδρος της Κά-Γκέ-Μπέ του Άξερμπαϊτζάν για ένα διάστημα). Μετά από τον πόλεμο παρουσίασε ντοκουμέντα που «αποδείκνυαν» τη συμμετοχή του στον πόλεμο. Όταν ανακαλύφθηκε ότι ήταν πλαστά, μεσολάβησε ο αδελφός του, ο οποίος ήταν ακαδημαϊκός, και παρακάλεσε τον τότε ηγέτη της Δημοκρατίας να μην δώσει έκταση στην υπόθεση. Ο Γκ. Άλιεφ τιμωρήθηκε μόνο με μομφή, και μετατέθηκε σε άλλο πόστο.³¹

Έτσι χάρη στην έντιμότητα και την εργατικότητα του έφτασε ως το Πολιτικό Γραφείο! Λιποτάκτης. Κλητήρας. Αναρρίχηση στην ηγεσία της Κά-Γκέ-Μπέ. (Ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση!) Πλαστογράφος. Επεμβαίνει ο αδελφός-ακαδημαϊκός και ο «ηγέτης της Δημοκρατίας» τον καλύπτει. Ο λιποτάκτης και πλαστογράφος φτάνει στο π.γ. Έτσι μπορεί να καταπατεί τη δικαιοσύνη και να εκτελεί όποιον μπαίνει εμπόδιο στην «καριέρα» του. Και όλα αυτά χωρίς τη δυνατότητα να ελεγχθεί, γιατί αυτός ήταν η έξοχια στο όνομα του λαού και προς το συμφέρον του λαού. Οποιος του έναντιωνόταν, έπρεπε να έξοντωθεί, σαν εχθρός του λαού. Πού βρισκόμαστε; Στην Αυτοκρατορία του Ταμερλάνου ή του Άρντούλ-Χαμίτ;

7 Αυτονόμηση, Αποξένωση καί Διαφθορά

Πώς μπορεί να εξηγηθεί αυτή η ήθικη σήψη, από κάτω μέχρι την κορυφή, ή ανάπτυξη αυτού του στρώματος άπατεώνων, κομματικών και κρατικών στελεχών, που λήστευαν το δημόσιο πλούτο, αλληλοπροωθούνταν και αλληλοκαλύπτονταν, φτάνοντας στην ανάγκη ως τη δολοφονία; Πώς αναπτύχθηκε η μαφία σε μία «σοσιαλιστική» χώρα; Στην περίπτωση της μαύρης αγοράς, κύρια αίτια ήταν η σπάνισ των αγαθών – αλλά και η ύπαρξη ιδιωτικού τομέα στην οικονομία. Έδώ όμως δεν πρόκειται για άπλή παραοικονομία, αλλά για ένα ολόκληρο δίκτυο σχέσεων μέσα στον κρατικό και τον κομματικό μηχανισμό, που έλεγχε την παράνομη οικονομία, μοίραζε αξιώματα, προωθούσε ανθρώπους, έπνιγε την οποιαδήποτε τίμια φωνή, έφτανε στο έγκλημα.

Η κύρια αίτια για την ανάπτυξη της μαφίας είναι πολιτική. Είναι η αυτονόμηση του Κόμματος και του Κράτους από την κοινωνία, ή κατάργηση της έσωκομματικής δημοκρατίας, ή αποξένωση του λαού από την έξουσία. Ο κομματικός και ο κρατικός μηχανισμός διαχειρίζεται τώρα ανεξέλεγκτα τον κοινωνικό πλούτο, μοιρά-

ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ, ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

ζει πόστα, αξιώματα, καθορίζει την πορεία της χώρας, ελέγχει την πνευματική και πολιτική ζωή. Ο μαρασμός της εργατικής δημοκρατίας ήταν η προϋπόθεση για τη δημιουργία του προνομιούχου και εξουσιαστικού στρώματος που ανεξέλεγκτο μπορούσε να διαπράξει οποιοδήποτε έγκλημα, καλυπτόμενο πίσω από την αποκλειστική ιδιότητα του υπερασπιστή των συμφερόντων του λαού. Η ανάπτυξη αυτού του στρώματος οδήγησε στο θάνατο της δημοκρατίας.

Ορισμένοι νοσταλγοὺν σήμερα την «καθαρότητα» της σταλινικής περιόδου, χωρίς να υποπτεύονται ότι ακριβῶς ἡ αὐτονόμηση τῶν μηχανισμῶν ἐκείνη τὴν περίοδο, ἡ ἐπιβολή τους στήν κοινωνία καί ἡ ανεξέλεγκτη διαχείριση, οδήγησαν πρώτα στά μαζικά ἐγκλήματα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, καί στή σήψη καί τό ὀργανωμένο ἐγκλημα τῆς περιόδου τοῦ Μπρέζνιεφ. Ἀλλά ἄς δοῦμε καλύτερα τὴν ἀποψη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀ. Βολκόφ, πού φαίνεται νά γνωρίζει ἀπό «πρῶτο χέρι» τὴν πραγματικότητα:

Σήμερα γίνεται πολλή συζήτηση για τὴ «μαφία» καί τό ὀργανωμένο ἐγκλημα. Ὅρισμένοι λένε: Στὴν περίοδο τοῦ Στάλιν δέν ὑπῆρχε μαφία· στή στασιμότητα ἐμφανίστηκε. Δέν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα. Πρέπει νά σᾶς πῶ ὅτι ἡ «μαφία» διαθέτει τὰ 2/3 τῶν παράνομων ἐσόδων τῆς γιά τὴν ἐξαγορά κρατικῶν ὑπαλλήλων. Ξέρετε πότε ἐμφανίστηκε αὐτός ὁ ὑπερτροφικός μηχανισμός;

Ἀκριβῶς τότε. Τότε ἐμφανίστηκαν ἐκεῖνοι οἱ ὑπάλληλοι πού ἄρχισαν νά ἐξαγοράζονται. Καί ἐξαγοράστηκαν πολλοί τότε. Τί ἔκανε ὁ Μπρέζνιεφ; Διόγκωσε αὐτό τό μηχανισμό. Συνέχισε αὐτό πού ἄρχισε στή σταλινική περίοδο. Ἡ εὐθύνη βέβαια δέν περιορίζεται μόνο στόν Στάλιν. Εὐθύνονται καί αὐτοί πού ὑποστήριξαν μιά τέτοια πολιτική. Μὴν ξεχνᾶμε τοὺς Μολότοφ, Καγκάνοβιτς, Ζντάνοφ. Καί σήμερα δέν ἀφαιροῦμε τὴν εὐθύνη ἀπὸ ἐκείνους τοὺς συνεργάτες τοῦ Μπρέζνιεφ πού ὑποστήριζαν τὴν πολιτική αὐτή, πού τὸν λιβάνιζαν.³²

Δέν μᾶς τὰ λέει καθαρά ὁ ἀκαδημαϊκός συνομιλητῆς τοῦ Ριζοσπάστη (πρόκειται γιά συνέντευξη). Πρῶτο, περιορίζει τίς εὐθύνες στοὺς ἐκάστοτε Γενικούς Γραμματεῖς καί τοὺς στενοὺς συνεργάτες τους. Δεύτερο, μιλάει σά νά πρόκειτο γιά ἐπίσημη πολιτική. Ἔτσι, ἂν καί «ἀκαδημαϊκός» ἀδυνατεῖ (ἢ ἀποφεύγει) νά ἀναδείξει τὴν οὐσία τοῦ φαινομένου. Δηλαδή τό πῶς ὁ μαρασμός τῆς εργατικῆς δημοκρατίας, ἡ ἐπιβολή τῶν μηχανισμῶν πάνω στήν κοινωνία, καί κατὰ συνέπεια τό ανεξέλεγκτο, γέννησαν «φυσιολογικά» τὰ σημερινὰ καρκινώματα. Ἐπίσημα προνόμια καί παράνομος πλουτισμός εἶναι ἐντέλει δύο ὄψεις τοῦ ἴδιου φαινομένου.

Σήψη, ἀναισθησία, θηριωδία. Ἀλλά ἄς συγκρατήσουμε τὰ αἰσθήματα πού μᾶς γεννιοῦνται. Ἔστω καί ἂν ἡ διαφθορά ἔχει διαποτίσει τό σῶμα τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας, αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ κρατικά καί τὰ κομματικά στελέχη ἔχουν διαφθα-

ρεϊ. Τοῦτο, κατά μείζονα λόγο, δέν ἰσχύει γιά τό σοβιετικό λαό. Τέλος, τό φαινόμενο δέν εἶναι προϊόν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀλλά τοῦ στρεβλοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐργατικῆς δημοκρατίας θά ἦταν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση γιά τό σάρωμα τῆς διαφθορᾶς. Ὁ Γκορμπατσόφ μιλάει γιά ἐλεύθερη σκέψη σέ μιᾶ ἐλεύθερη χώρα. Θά ἤμασταν λιγότερο ἀνήσυχτοι ἂν ἔλεγε: "Ὁ λ η ἦ Ἐ ξ ο υ σ ί α σ τ ᾶ Σ ο β ι ἔ τ." Ἀλλωστε ἡ ἔνταση τῆς κρίσης, μετά ἀπό 5 χρόνια ἀναδόμησης, δέν ἐπιτρέπει ἀφελεῖς, αισιόδοξες προβλέψεις.

Ἄλλά ἄς ἐπιστρέψουμε στή «διαφθορά». Τό φαινόμενο δέν ἀφορᾶ βέβαια μόνο τήν «οἰκονομία». Προϋπόθεση καί συνέπειά του εἶναι ἡ πόρωση τῶν συνειδήσεων. Ἐνα παράδειγμα: Εἶναι γνωστή ἡ τραγωδία τοῦ Τσερνομπίλ. Εἶναι ἐπίσης γνωστή ἡ αἰτία: ἡ ὀλιγωρία καί ἡ ἀσυνειδησία τῶν «ὑπευθύνων». Θά φανταζόταν κανεῖς ὅτι τό ραδιενεργό νέφος θά ξυπνοῦσε τίς συνειδήσεις τους.

Ἐντούτοις, στή δεύτερη ἐπέτειο τῆς τραγωδίας ἡ *Πράβδα* ἐπεσήμαινε: «“Ἡ προχειροδουλειά, τό μεθύσι καί ὁ νεποτισμός [εὐνοιοκρατία] ἀνθοῦν στόν πυρηνικό σταθμό τοῦ Τσερνομπίλ, ὅπου οἱ διευθυντές δροῦν σά νά μή συνέβη ποτέ καταστροφή”, ἔγραφε χθές ἡ *Πράβδα*, σέ ἕνα ἔντονα ἐπικριτικό ἄρθρο μέ ἀφορμή τή δεύτερη ἐπέτειο ἀπό τήν πυρηνική καταστροφή».³³

Ἄλλά πῶς λειτουργεῖ ὁ «σταθμός»; Οἱ «διευθυντές» ἐκλέχθηκαν ἢ διορίστηκαν; Καί ποιός τούς ἐλέγχει; Καί ποιά εἶναι ἡ συμμετοχή τοῦ «προσωπικοῦ» στήν ὄλη διαχείριση τοῦ σταθμοῦ;

Ὅταν οἱ διευθυντές «μεθοῦν», τί νά κάνουν οἱ ἐργάτες; Ὡς γνωστόν, ὁ ἀ λ κ ο ο λ ι σ μ ὁ ς ἔχει πάρει διαστάσεις ἐθνικοῦ κινδύνου στή Σ.Ε. «Θά συνεχίσουμε τήν πάλη μας», λέει ὁ Γκορμπατσόφ, «ἐνάντια στή μέθη καί τόν ἀλκοολισμό». Κατά τόν Γκορμπατσόφ, «οἱ ρίζες τοῦ φαινομένου χάνονται στή νύχτα τοῦ χρόνου»³⁴.

Ἄλλά ἂν ἡ νύχτα τοῦ τσαρισμοῦ εὐνοοῦσε τήν κατανάλωση τῆς βότκας, γιατί ὁ ἥλιος τοῦ σοσιαλισμοῦ δέν ἐξάτμιζε τίς ἀλκοολικές ἀναθυμιάσεις ἀπό τή γῆ τῆς ἄλλοτε Ἀγίας Ρωσίας; Ἐδῶ ἀπαιτεῖται μιᾶ ἀπάντηση πού δέν δίνει ὁ Γκορμπατσόφ.

Ἡ θρησκεία, κατά τόν Μάρξ, εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνός κόσμου χωρὶς ψυχὴ. Τό πνεῦμα ἑνός κόσμου δίχως πνεῦμα. Εἶναι τό ὄπιο τῶν λαῶν. Ὁ Μάρξ μιλάει γιά τίς τ α ξ ι κ έ ς κοινωνίες. Γιά τόν κόσμο τῆς ἀ λ λ ο τ ρ ί ω σ η ς. Ἀντίστοιχα ὁ ἀλλοτριωμένος κόσμος τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ χρειάζεται κάποιο «συμπλήρωμα ψυχῆς»: τή βότκα, τό ποδόσφαιρο καί τή θρησκεία. Καί τά τρία κακὰ συνεχίζουν νά ἀνθοῦν στή χώρα τῶν μή-σοβιέτ. Ἄλλά δέν εἶναι μόνο ἡ Σοβιετική Ἐνωση. Ὅπως λέει ὁ Ἄ. Ἀλαβάνος σέ συνέντευξή του στήν *Πρώτη*, τό 96,4% τῶν νέων πού ἀπο-

ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ, ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

φοιτοῦν ἀπό τή δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση στήν Πολωνία, δηλώνουν ὅτι εἶναι «πιστοί» καί μόνο τό 2,6% ὅτι εἶναι «μή-πιστοί». Ἄλλά καί ἀπ' αὐτούς, τό 1% ἐπισκέπτεται τήν ἐκκλησία. Πῶς ἐξηγεῖται τό φαινόμενο; Μόνο ἀπό τήν ἰσχυρή παράδοση τοῦ καθολικισμοῦ; ἢ καί –ἀν ὄχι κυρίως– ἀπό τό ὅτι ὁ «σοσιαλισμός» τῶν Γιαρουζέλσκι ἠττήθηκε ἀπό τήν καθολική ἐκκλησία στό χῶρο τῶν ἰδεῶν;

Ἐνα ἄλλο δηλητηριῶδες ἄνθος τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ὁ ἐθνικισμός. Πράγματι, ἡ ἀλλοτριώση, ἡ μή-συμμετοχή, ἡ ἔλλειψη δημιουργικῆς σχέσης μέ τό κοινωνικό Γίγνεσθαι, ἡ ἔλλειψη πολιτικῆς παιδείας, ἡ καταπίεση ἀπό τό κέντρο διατήρησαν, στρεβλό καί μεταμορφωμένο, ἄλλο ἓνα χαρακτηριστικό τῆς ταξικῆς κοινωνίας, τόν ἐθνικισμό: Ἀρμενία-Καραμπάχ, Οὐζμπεκιστάν, χῶρες τῆς Βαλτικῆς, Οὐκρανία, Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες, Ρουμανία, παντοῦ οἱ καταπιεσμένες μάζες, ἀποκομμένες ἀπό τήν πολιτική, ἀποξενωμένες ἀπό τό κοινωνικό Γίγνεσθαι, ἀναζητοῦν περιεχόμενο σέ ἄλλο ἓνα πλαστό ἰδανικό. Καί ἀπό τήν πλευρά της ἡ γραφειοκρατία ἐκμεταλλεύεται τήν πλαστή συνείδηση τῶν μαζῶν γιά νά ὑπηρετήσῃ τούς δικούς της σκοπούς.

Ἄς πάρουμε τήν περίπτωση τοῦ Καραμπάχ. Κατά τήν Πράβδα, τά προβλήματα καί οἱ ἐθνικές διαφορές ὑπῆρχαν. Ἄλλά ἡ κύρια αἰτία τῆς ὀξύτητας «βρίσκεται στίς χονδροειδεῖς παραβιάσεις τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἀπό τίς προηγούμενες ἡγεσίες τῶν δύο δημοκρατιῶν»³⁵. Κατά τήν Πράβδα, πάλι, «τό πρόβλημα τῆς Καραμπαχίας ἐμπαινε ἐπανελημμένα. Καί τοῦτο γινόταν κάθε φορά πού σέ μερικούς καθοδηγητές τῆς Ἀρμενίας ἦταν ἀπαραίτητο νά ἀποσπάσουν τήν προσοχή τῆς κοινῆς γνώμης ἀπό τά ἄλλα κοινωνικά καί οἰκονομικά προβλήματα, ἀπό τό λαθεμένο στίλ [sic] καί μεθόδους δουλειᾶς τῆς κομματικῆς ὀργάνωσης».

Ὁ Γκορμπατσόφ, μέ τή σειρά του, θά τονίσει:

Πρέπει νά ποῦμε ὅτι τό πρόβλημα τοῦ Καραμπάχ ὑπάρχει. Ἄλλά πρέπει νά ξέρετε ὅτι τό θέμα τοῦ Καραμπάχ χρησιμοποιεῖται ἀπό ἀνθρώπους ὄχι τίμιους, πολιτικά δημαγωγούς καί τυχοδιῶκτες, ἀπό κύκλους διεφθαρμένους. Βλέπουν ὅτι προχωράει ἡ περεστρόικα, ἔχει φτάσει καί στό Ἀζερμπαϊτζάν καί στήν Ἀρμενία. Ἡ ἡγεσία καί στίς δύο δημοκρατίες ἀλλάζει καί παίρνει ἐνεργό μέρος στήν ἀνασυγκρότηση. Καί αὐτό σημαίνει ὅτι ἔρχεται ἡ ὥρα πού θά χτυπήσει ἡ καμπάνα καί γι' αὐτές τίς ὁμάδες – γιά ὅλους αὐτούς τούς παρασιτικούς κύκλους πού κρατᾶνε στά χέρια τους τό λαό καί τόν ἐκφοβίζουν.³⁶

“Ωστε 70 χρόνια μετά την επανάσταση υπήρχαν «σοβαρές αδυναμίες στη διαμόρφωση της ταξικής συνείδησης τῶν ἐργαζομένων»! (Πράβδα). Ποιός λοιπόν ὁ λόγος; Πῶς «ἡ μαρξιστική διαπαιδαγώγηση τῶν μαζῶν» δέν ἐξάλειψε τό ἀστικό κατάλοιπο τοῦ ἐθνικισμοῦ; Πολιτική λοιπόν ἀνωριμότητα! Καί καθοδηγητές πού χρησιμοποιοῦν τόν ἐθνικισμό γιά νά ἀποσπάσουν τήν προσοχή τοῦ λαοῦ ἀπό τά οἰκονομικά καί κοινωνικά προβλήματα! Μά τί ἄλλο κάνουν κατά καιρούς καί οἱ ἀστικές κυβερνήσεις; Τέλος, παρασιτικοί κύκλοι, ἀπατεῶνες κλπ., πού κρατᾶνε «στά χέρια τους τό λαό καί τόν ἐκφοβίζουν»! Τόσο λοιπόν φοφοδεής ἔγινε αὐτός ὁ λαός;

Ἄλλά ἂν θέλουμε νά περάσουμε ἀπό τή συμπτωματολογία στίς αἰτίες, θά ἀναχθοῦμε πάλι στή δομή καί στή λειτουργία τοῦ κόμματος καί τοῦ κράτους, τήν αὐτονομισή τους, στήν ἀπολιτικοποίηση τῶν μαζῶν καί στήν ἔλλειψη μαρξιστικῆς παιδείας – συνολικά στήν ἀ π ο ξ έ ν ω σ η. Ἄλλά δέν εἶναι μόνο αὐτό. Εἶναι καί ἡ ἐκμετάλλευση καί ἡ καταπίεση τῶν περιφερειακῶν δημοκρατιῶν ἀπό τό κέντρο. Ἐθνικιστικά ἤ μή, τά κινήματα τῶν Δημοκρατιῶν τῆς Βαλτικῆς προκλήθηκαν ἀπό τήν ἐθνική καταπίεση, τήν οἰκονομική ἐκμετάλλευση καί ἐνγένει ἀπό τή δυσσάρεσκεια τῶν μαζῶν ἀπό τήν ὄλη κατάσταση. Καί ὅταν ἄλλες δημοκρατίες ζητοῦν νά γίνει ἐπίσημη ἡ δ ι κ ῆ τ ο υ ς γ λ ῶ σ σ α, αὐτό κάτι δηλώνει γιά τό πῶς λύθηκε τό πρόβλημα τῶν ἐθνοτήτων στή Σοβιετική Ἐνωση...

Ἄλλά δέν πρόκειται μόνο γιά τή Σοβιετική Ἐνωση. Ἡ Γιουγκοσλαβία σήμερα συνταράσσεται ἀπό ἐθνικιστικά-χωριστικά κινήματα, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐπιχειρεῖ νά καταπνίξει τό λαϊκό-ἐθνικιστικό κίνημα τῆς καταπιεζόμενης ἀλβανικῆς πλειοψηφίας τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὁ Τσαουσέσκου εἶχε ἀποφασίσει νά ἐξαφανίσει κ.κ.κ. χωριά τῆς Τρανσυλβανίας καί νά μανθρώσει τόν πληθυσμό –πού στήν πλειοψηφία του ἀποτελεῖται ἀπό Οὔγγρους καί Ρουμάνους– στά λεγόμενα ἀγροτοβιομηχανικά συγκροτήματα. Στήν ἀπόφαση αὐτή πρέπει νά δοῦμε δύο κίνητρα: Πρῶτο, τήν τραγική ἄποψη ὅτι σοσιαλισμός σημαίνει ξερίζωμα τῶν πληθυσμῶν, προλεταριοποίηση καί ἀποπροσωποποίηση. Δεύτερο, τό μεγαλοκρατικό σοβινισμό τοῦ ἄλλοτε «Δούναβη τῆς Σκέψης», τοῦ «Γίγαντα τῶν Καρπαθίων», πού ἐπιδίωκε νά ἀφομοιώσει καί νά ἐξαφανίσει τίς ἐθνικές μειονότητες.

Συμπερασματικά: στίς χῶρες τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ, ἄλλοῦ λιγότερο, ἄλλοῦ περισσότερο, ἀναπτύχθηκαν ἀντιθέσεις πού θά ἦταν ἀδιανόητες μέ βάση τήν τρέχουσα ἀντίληψη γιά τήν οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ. Εἰδικά ἡ ἀ ν α δ ὀ μ η σ η στή Σοβιετική Ἐνωση εἶναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου, ἀνάγκη πού γεννήθηκε ἀπό τίς στρεβλώσεις, τίς ἀντιθέσεις καί τήν κρίση τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας. Καί εἶναι δείγμα πολιτικῆς ἀφέλειας ἢ ὑποκρισίας ὁ ἰσχυρισμός τῆς ἡγετικῆς ὁμάδας τοῦ ΚΚΕ, ὅτι οἱ

επαναστατικού χαρακτήρα αλλαγές «στηρίχθηκαν στίς ως τώρα κατακτήσεις του σοσιαλισμοῦ καί ανεβάζουν τό δυναμικό τους!» Ἐπί τήν ἐπιτυχία ἢ τήν ἀποτυχία τῆς ἀναδόμησης θά ἐξαρτηθεῖ, ὄχι μόνο τό μέλλον τῶν χωρῶν τοῦ «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ», ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ πορεία τῆς ἀνθρωπότητας γιά μιά σημαντική ἱστορική περίοδο. Καί εἶναι τραγικό νά θέλουμε νά περιορίσουμε τήν ἐμβέλεια τῆς στά πλαισίου μιᾶς ἀπλῆς ἀνασυγκρότησης («περεστρόικα» σημαίνει ἀναδόμηση, καί ἡ ἔννοια αὐτή ἔχει πολύ πιά βαθύ περιεχόμενο ἀπό τήν ἀνασυγκρότηση), δηλαδή μιᾶς διαδικασίας ἀλλαγῶν καί βελτιώσεων χωρίς ἐπαναστατική ρήξη, ὄχι μόνο μέ τό νομικό ἐποικοδόμημα, ἀλλά καί μέ τίς ἴδιες τίς σχέσεις στό πεδίο τῆς οἰκονομίας καί μέ τό σύνολο τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.

8 Οἰκονομική Καθυστέρηση καί Δημοκρατία

Πῶς κατανοεῖται λοιπόν ἡ σημερινή πραγματικότητα καί μέ ποιά μέσα ἐπιχειρεῖται τό ξεπέραςμα τῆς κρίσης; Τό πρόβλημα δέν εἶναι μόνο τεράστιο. Εἶναι καί ἔξω ἀπό τό κεντρικό θέμα τοῦ βιβλίου. Ἐντούτοις μιά συνοπτική διαπραγμάτευση καί ἀναγκαῖα εἶναι καί ἄμεσα σχετίζεται μέ τό πρόβλημα τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ἡ κρίση τῶν περισσότερων σημερινῶν σοσιαλιστικῶν κοινωνιῶν εἶναι, πρῖν ἀπ' ὅλα, οἰκονομική: χαμηλό ἐπίπεδο τεχνολογίας, χαμηλή παραγωγικότητα, ἔλλειψη καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ κατάσταση αὐτή φαίνεται νά ἀντιφάσκει μέ τή θεωρία. Γιατί ἀνέκαθεν λεγόταν ὅτι οἱ καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγῆς μπαίνουν ἐμπόδιο στήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἐνῶ οἱ νέες, σοσιαλιστικές σχέσεις θά ἀποτελέσουν τή βάση γιά τήν ἀπεριοριστή ἀνάπτυξή τους.

Ἄφηρημένα, ἡ προηγούμενη ἀποψη εἶναι, τουλάχιστον ὡς πρός τό δεύτερο μέρος τῆς, σωστή. Πῶς ἐξηγεῖται λοιπόν ἡ ἀντίφαση μέ τήν πραγματικότητα; Καί πρῶτα γιά τόν καπιταλισμό: Ὁ καπιταλισμός ἀναπτύσσει μέ ρυθμούς θύελλας τίς φυσικές ἐπιστήμες καί τήν τεχνολογία. Ὅμως τίς ἀναπτύσσει σάν συνέπεια τῶν ἐνδογενῶν, ἀνελέητων ἀντινομιῶν του, τοπικά, προγραμματισμένα, καί συνολικά μέ τρόπο ἀναρχικό. Ἐτσι ἡ καπιταλιστική ἀνάπτυξη, ἀνανέωση, ἀνασυγκρότηση, γίνεται μέσα ἀπό τή φθορά τῶν ἀνθρώπων καί τῶν πραγμάτων, πραγματοποιεῖται μέ τή φθορά τῆς κύριας παραγωγικῆς δύναμης. Γιά νά θυμηθοῦμε τόν Μάρξ, γίνεται μέ τήν κατα-

στροφή τῶν δύο μόνιμων πηγῶν τοῦ πλούτου: τῆς γῆς καί τῶν ἀνθρώπων. Καυχῶνται οἱ Δυτικοί ἰδεολόγοι, ὅτι ἡ παραγωγικότητα στόν καπιταλισμό εἶναι πολύ πιό ὑψηλή ἀπ' ὅ,τι στίς ἄλλοτε σοσιαλιστικές χῶρες. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια. Ὅμως ἡ ὑψηλή παραγωγικότητα ὀφείλεται μόνο στήν ὑψηλή τεχνολογία; Φυσικά ὄχι. Ὡς πρός τούς ἴδιους τούς ἐργαζόμενους, τούς παραγωγούς, τά κίνητρα καθορίζονται ἀπό τό δίπολο: **κ α ρ ὄ τ ο κ α ἰ μ α σ τ ῖ γ ι ο**: Πρόσθετες –ἴσως– ἀπολαβές, ἂν ἀποδίδεις. Πέταγμα στή στρατιά τῶν ἀνέργων καί τῶν ἀπόκληρων, ἂν δέν εἶσαι ἀποδοτικός. Οἱ θαυμαστές τῆς καπιταλιστικῆς «ἀνωτερότητας» –καί προπαντός οἱ «μαρξιστές» τοιοῦτοι– θά ἔκαναν καλά νά θυμηθοῦν τήν παλαιά αὐτή ἀλήθεια.

Συνεπῶς, τό πρόβλημα μέ τόν καπιταλισμό δέν εἶναι τό ἂν ἀναπτύσσει ἢ ὄχι τίς παραγωγικές δυνάμεις, ἀλλά ποιές εἶναι οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης – συνέπειες ἀνθρώπινες, οἰκολογικές, πολιτισμικές. Τί γίνεται ὅμως στό σοσιαλισμό; Ἐδῶ δέν ὑπάρχει τό μαστίγιο. Ἡ δουλειά εἶναι (ἢ τουλάχιστον ἦταν μέχρι τώρα) ἔξασφαλισμένη. Ἀκόμα καί ὁ τεμπέλης δέν κινδύνευε συνήθως νά χάσει τή δουλειά του. Τό καρότο, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἦταν ἰσχνό: παρά τά «πρίμ» καί τά διάφορα οἰκονομικά κίνητρα, οἱ ὑψηλές ἀμοιβές ἀφοροῦσαν ἄλλα στρώματα τῆς κοινωνίας. Τό κίνητρο ἐδῶ θά ἦταν ἡ ἄρση τῆς ἀποξένωσης: ἡ δημιουργική συμμετοχή τοῦ ἐργαζόμενου στήν οἰκοδόμησι τοῦ σοσιαλισμοῦ, σέ συνθήκες δημοκρατίας, συλλογικότητας, αὐτοδιοίκησης, κεντρικοῦ σχεδιασμοῦ καί ταυτόχρονης ἀποκέντρωσης. Συνολικά: σέ συνθήκες σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας. Ὁ συγκεντρωτισμός, οἱ διοικητικές μέθοδοι, ὁ αὐταρχισμός, τά προνόμια ἔπνιξαν τά κίνητρα δημιουργικῆς συμμετοχῆς στήν παραγωγή. Στά ἐργοστάσια καί στίς ἐπιχειρήσεις τούς διευθυντές δέν τούς ἐξέλεγαν οἱ ἐργαζόμενοι: τούς διορίζε τό Κόμμα-Κράτος. Καί οἱ διευθυντές καί τά ἀνώτερα διοικητικά στελέχη εἶχαν νοοτροπία καί προνόμια διευθυντικοῦ στρώματος. Ἡ κύρια αἰτία τῆς τεχνολογικῆς καθυστέρησης τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν θρῖσκεται στίς στρεβλές σχέσεις παραγωγῆς καί στό σύνολο τῶν ἱεραρχικῶν καί ἐξουσιαστικῶν σχέσεων καί ἀνισοτήτων πού προκύπτουν ἀπ' αὐτές. Γιά ἄλλη μιά φορά στήν ἱστορία, τό πολιτικό καί νομικό ἐποικοδόμημα μπῆκε ἐμπόδιο στήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Στήν Ὀλομέλεια τῆς Κ.Ε. τοῦ Ἰούνη τοῦ 1987, ὁ Γκορμπατσόφ δέν μίλησε μέ ὑπεκφυγές. Οἱ δυτικές χῶρες, εἶπε ὁ Σοβιετικός ἡγέτης, προχωροῦν στήν ἀνασυγκρότηση τῶν οἰκονομιῶν τους μέ ἔμφαση στήν ἐξοικονόμηση πόρων, μέ χρήση τῶν τελευταίων ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης καί μέ τή χρήση νέων τεχνολογιῶν. Ἀλλά ἡ αὔξηση τῆς παραγωγικότητας συμβαδίζει μέ τήν ὑπερεκμετάλλευση τῆς ἐργατικῆς τάξης, μέ τή μαζική ἀνεργία κλπ.

Ἐμείς, τονίζει ὁ Γκορμπατσόφ, ἔχουμε ἀρχίσει νά μένουμε πίσω στήν ἐπιστημονικο-τεχνολογική πρόοδο. Ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας ἔξακολουθεῖ νά εἶναι πολύ χαμηλότερη ἀπ' ὅ,τι στόν καπιταλιστικό κόσμο καί ἡ διαφορά τείνει νά διευρυνθεῖ ἀπότομα. Ἡ οἰκονομία τῆς ΕΣΣΔ δέν ἀνταποκρίνεται στήν ἀνανέωση. Ὑπάρχει μηχανισμός ἐπιβράδυνσης. Τό κόστος παραγωγῆς βιομηχανικῶν προϊόντων εἶναι ὑψηλότερο ἀπ' ὅ,τι στίς καπιταλιστικές χῶρες. Συνεπῶς, τό παιχνίδι εἶναι χαμένο ὡς πρός τίς ἐξαγωγές στή διεθνή ἀγορά. Στήν ὁμιλία του στήν Πράγα, ὁ Γκορμπατσόφ ἔδωσε ἕνα ἀκόμα παράδειγμα τῶν ἀντιφάσεων τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας: «Ἀπό τή μία βλέπουμε μιά τεράστια παραγωγή ἀτσαλιοῦ, ἕνα τεράστιο ἀπόθεμα πρώτων ὑλῶν καί θερμοηλεκτρικῆς ἐνέργειας· καί ἀπό τήν ἄλλη ἔλλειψή τους, λόγω τῆς σπατάλης καί τῆς μή-ἀποτελεσματικῆς χρήσης τους».³⁷

Ἀδιαφορία, σπατάλη, ἀνευθυνότητα, καθυστέρηση. Γιατί; Οἱ Σοβιετικοί ἀρχισαν νά ἀναζητοῦν τίς αἰτίες στό ἴδιο τό ἀναπτυξιακό πρότυπο, καθώς καί εὐρύτερα στό πολιτικό σύστημα καί στούς θεσμούς. Τό πλάνο, γράφει ὁ Γκορμπατσόφ, εἶχε ταυτιστεῖ μέ τόν αὐστηρό διοικητισμό. Ὁ δημοκρατικός συγκεντρωτισμός εἶχε καταλυθεῖ³⁸. Καί κατά τόν Φάλιν, Διευθυντή τοῦ πρακτορείου Νόβοσι, τά προβλήματα πού εἶχαν δημιουργηθεῖ δέν ὀφείλονται στόν «πολύ» σοσιαλισμό. Ἡ αἰτία τους ἀντίθετα εἶναι ὁ «λίγος» σοσιαλισμός³⁹. Ἐτσι ὁ συγκεντρωτισμός στή διεύθυνση τῆς οἰκονομίας, ἀναγκαῖος σέ μιά πρώτη περίοδο ἀλλά καί σέ διαλεκτική σχέση μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς δημοκρατίας, ἔγινε ἐμπόδιο στήν παραπέρα ἀνάπτυξή της. Καί ὁ συγκεντρωτισμός συνοδεύτηκε μέ μιά σειρά στρεβλώσεις στό πολιτικό ἐποικοδόμημα καί στό σύνολο τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.

Σήμερα ὁ Γκορμπατσόφ μιλάει γιά ἄρρηκτο δεσμό τοῦ σοσιαλισμοῦ μέ τή δημοκρατία. Γιά ἐλεύθερη ἐργασία καί ἐλεύθερη σκέψη. «Ἡ περεστρόικα», τονίζει, «σημαίνει δάθεμα τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας καί ἀνάπτυξη τῆς αὐτοδιαχείρισης τοῦ λαοῦ. Δέν πρόκειται γιά ρήξη μέ τό σοσιαλιστικό μας σύστημα, ἀλλά γιά ὀλοκληρωτική καί πῶς ἀποτελεσματική χρησιμοποίηση τοῦ δυναμικοῦ του»⁴⁰. Περισσότερος σοσιαλισμός, περισσότερη δημοκρατία. Ἡ δημοκρατία ἀπαραίτητη ὅσο καί ὁ ἀέρας. «Ἄλλη λύση δέν ὑπάρχει».

Ὁ σοσιαλισμός –θεωρητικά– ἀντιπαραθέτει στήν ἀναρχία τῆς κεφαλαιοκρατικῆς παραγωγῆς τή σχεδιασμένη ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας, μέ κριτήριο τίς κοινωνικές ἀνάγκες. Ἀλλά κεντρικός σχεδιασμός καί δημοκρατία φαίνονται ἔννοιες ἀντιφατικές. Τό μέγα ἱστορικό στοίχημα ἦταν λοιπόν ἡ ἀντίφασή τους νά ὑψωθεῖ στό ἐπίπεδο τῆς διαλεκτικῆς: ἡ ἀποκέντρωση, ἡ αὐτοδιαχείριση καί ἡ δημοκρατία στό χῶρο τῆς παραγωγῆς καί στήν κοινωνία νά συνυπάρχουν διαλεκτικά, δηλαδή ἀντιθετικά καί

άρμονικά, μέ τόν κεντρικό σχεδιασμό. Τό στοίχημα, ώς γνωστό, δέν κερδήθηκε καί ή σημερινή κρίση έχει έκει, πρίν άπ' όλα, τίς ρίζες της. Άλλά ό τρόπος πού επιχειρείται νά λυθεί ή αντίφαση, σήμερα, διαφέρει άπό χώρα σέ χώρα. Στήν Πολωνία π.χ. ή αντιπολίτευση κέρδισε ήδη τίς εκλογές. Στήν Ούγγαρία τό ίδιο. Ό Τσαουσέσκου φανταζόταν ότι θά καταπνίγει έσαεί τήν αντίσταση μέ τή δύναμη τής μυστικής άστυνομίας. Καί ή μέν βασιλεία του έληξε, τό χάος όμως βασιλεύει ακόμα στή γειτονική Ρουμανία. Οί Κινέζοι, μετά τή δεξιά στροφή, έφτασαν νά δολοφονούν τούς εργάτες καί τούς φοιτητές για νά σώσουν τήν σύζευξη τής καπιταλιστικής παλινόρθωσης μέ τή δικτατορία του κομματικού-κρατικού μηχανισμού.

Ό όρίζοντας για τήν ώρα είναι ζοφερός. Άλλά άπό τή Σοβιετική Ένωση είχε αρχίσει νά διαφαίνεται κάποια έλπίδα, στό βαθμό πού οί λαϊκές μάζες θά αρχίζουν νά μπαίνουν στή μάχη. Μιά νίκη του σοσιαλισμού σ' αυτή τή χώρα θά αναπτέρωνε τίς έλπίδες καί τίς δυνατότητες του παγκόσμιου εργατικού κινήματος. Ωστόσο καί ή κρίση στή χώρα αυτή όξύνεται μέ άπρόβλεπτες συνέπειες, ενώ ή ήγεσία του ΚΚΣΕ προσανατολίζεται όλο καί περισσότερο πρός τήν οίκονομία τής άγοράς.

9 Έργατική Δημοκρατία

Δημοκρατία! Ποιά δημοκρατία; Τή σοσιαλιστική! Άλλά σοσιαλιστική δημοκρατία χωρίς σοβιέτ είναι λόγος κενός.

Στίς θέσεις του Άπρίλη (1917) ό Λένιν ώς γνωστόν είχε ρίξει τό σύνθημα: «Όλη ή Έξουσία στά Σοβιέτ». Ό θεσμός τών σοβιέτ λειτούργησε, όπως λειτούργησε, στά πρώτα χρόνια τής σοβιετικής έξουσίας. Άλλά μέ τή βαθμιαία άπονέκρωση τής πρωτοβουλίας τών μαζών, τά σοβιέτ, άπό χώρος δημιουργίας καί άμεσης άσκησης τής δημοκρατίας, έγιναν ί μ ά ν τ ε ς μεταφοράς τών κομματικών αποφάσεων, παράρτημα του επικυρίαρχου μηχανισμού, τυπικός θεσμός χωρίς ουσιαστική έξουσία. Ό θάνατος τής εργατικής δημοκρατίας ήταν, άπό μία άποψη, ό θάνατος τών σοβιέτ. (Τυπικά, βέβαια, τά σοβιέτ ύπήρχαν πάντα, καί ή δημοκρατία όνομαζόταν πάντα «σοβιετική»).

Άναγκαίος όρος για τήν αναγέννηση του σοσιαλισμού, είναι ή ανανέωση τής έξουσίας τών σοβιέτ. Η τελευταία, μέ τή σειρά της, είναι μία άπό τίς πλευρές τής ριζικής ανανέωσης του πολιτικού συστήματος στή Σοβιετική Ένωση. Στήν Εισήγησή του στή 19. Πανερωσιακή Συνδιάσκεψη του ΚΚΣΕ, ό Γκορμπατσόφ ήταν σαφής: «Νά ξαναφέ-